

Peliklinikan tutkimusaineistot käyttöön: laaja kuva rahapeliongelmistä

Peliklinikka on rahapeliongelmiin erikoistunut palvelukokonaisuus, jossa eri palveluiden kautta autetaan rahapeliongelmiin kärsiviä henkilöitä. Peliklinikan palveluita käyttävistä kerätään tietoa, jonka käyttöoikeutta tutkijat voivat hakea rekisterinpitäjiltä. Tutkimuslupaa on mahdollista hakea kahteen aineistoon: valtakunnallisen Peli poikki -ohjelman ja pääkaupunkiseudun hoidollisen keskustelun yhteydessä kerättyihin tietoihin. Nämä aineistot ovat monipuolisia kuvauksia suomalaisesta rahapeliongelma- ja tarjoavat tutkijoille ainutlaatuisen mahdollisuuden tarkastella ongelmien ja avun hakemisen erityispiirteitä ja dynamiikkaa.

Miksi Peli poikki -aineistoa kannattaa hyödyntää? Peli poikki on internetin välityksellä toimiva valtakunnallinen hoito-ohjelma pelaajille, jonka kahdeksaan osaan sisältyy puhelinkeskusteluja terapeutin kanssa, kotitehtäviä ja vertaistukea keskusteluforumilla. Ohjelmaan hakeutuvia ja sitä suorittavia pyydetään täyttämään kyselylomakkeita viidessä eri ajankohdassa. Etenkin ensimmäisillä lomakkeilla on suuria vastaajamääriä (ensimmäisellä yli 1800), ja aineistosta piirtyy kattava, valtakunnallinen kuva rahapeliongelmaan apua hakevista.

Aineiston avulla voi tutkia esimerkiksi rahapelaamiseen ja rahapeliongelmiin liittyviä tekijöitä kuten pelaamisen tapoja, rahapeliongelmiin seurauksia tai pelaamiseen liittyviä ajatuksia. Aineistossa on myös tietoa osallistujien terveydentilasta, läheissuhteista ja muista taustatekijöistä. Lisäksi aineisto mahdollistaa toipumisen prosessin tutkimisen, kun samoihin kysymyksiin on vastattu eri ajankohdissa (esimerkiksi pelaamisen tavat ennen ja jälkeen ohjelman suorittamisen).

Miksi hoidollisen keskustelun aineistoa kannattaa hyödyntää? Helsinkiläisille ja vantaalaisille on tarjolla hoidollista keskusteluapua. Ensimmäisellä kerralla asiakkaat täyttävät lomakkeen, jossa kysytään heidän taustatietojaan, pelaamisesta ja avunhausta. Yli 800 kertaa täytetty lomake muodostaa laajan aineiston henkilöistä, jotka hakevat keskusteluapua liialliseen rahapelaamiseensa. Aineistosta saa tietoa esimerkiksi asiakkaiden terveydentilasta ja pelaamisen tavoista.

Miten tutustun aineistoihin? Aineistojen käytöstä kiinnostuneita tutkijoita pyydetään ennen prosessin aloittamista ottamaan yhteyttä Peliklinikan tutkijaan Maria Heiskaseen (maria.heiskanen(at)helsinki.fi). Peliklinikkaan voi olla yhteydessä alustavistakin tutkimusideoista, jota yhdessä aineistotuntevien tutkijoiden ja työntekijöiden kanssa voidaan jalostaa eteenpäin tutkimussuunnitelmaksi. Käyttöoikeutta hakeva tutkija on itse päävastuussa tutkimuksen tekemisestä, joskin tapauskohtaisesti voidaan neuvotella esimerkiksi yhteisjulkaisujen kirjoittamisesta Peliklinikan tutkijoiden kanssa. Jos kyseessä on opinnäytetyö, tulee tutkimuksella olla ohjaaja(t) Peliklinikan ulkopuolelta. Tarkemmat kuvaukset aineistoista alla.

Molemmat aineistot sisältävät yksityisyydensuojan piiriin kuuluvaa tietoa, jota ei voida sellaisenaan antaa tutkimuskäyttöön. Aineistojen kohdalla noudatetaan lupa- ja sopimusmenettelyä, jolla varmistetaan aineiston oikeasta käyttötavasta, yksityisyyden suojasta, turvallisuudesta ja yleisesti lainsäädännön vaatimuksista.

Peli Poikki: sisällöt ja tutkimusluvan hakeminen

Ohjelmaan hakeutuvat täyttävät seulontalomakkeen, ohjelmaa aloittavat täyttävät esitietolomakkeen ja ohjelman läpi käyneet jälkitutkimuslomakkeen heti ohjelman päättymisen jälkeen, kuusi kuukautta päättymisen jälkeen ja 12 kuukautta päättymisen jälkeen. Eri vaiheissa kysytään osittain samoja tietoja, ja lomakkeet sisältävät kysymyksiä esimerkiksi elämäntilanteesta, rahapelaamisesta ja rahapeliongelmistä (NORC DSM-IV Screen for Gambling Problems),

terveydentilasta, aiemmasta avunhausta, motivaatiosta muutokseen ja pelaamista koskevista ajatuksista.

Eri vaiheisiin sisältyvät osiot:

Seulonta: Elämäntilanne, Ajankohtaiset peliongelmat (NODS viim. 12 kk ja viim. 2 kk), Pelikäyttäytyminen viimeisen vuoden aikana, Pelihistoria, Terveystila, Pelaamisen seuraukset, Aikaisempi avunhaku, Motivaatio muutokseen

Esitutkimus (n. 3 kk jonotuksen jälkeen): Ajankohtaiset peliongelmat (NODS viim. 2 kk), Pelikäyttäytyminen viimeisen kahden kuukauden aikana, Terveystila, Pelaamisen seuraukset, Pelaamista koskevat ajatukset ja pelihimo, Motivaatio muutokseen

Jälkitutkimus (heti noin kahdeksan viikon ohjelman päättymisen jälkeen, 6 kk jälkeen ja 12 kk jälkeen): Ajankohtaiset peliongelmat (NODS viim. 2 kk), Pelikäyttäytyminen viimeisen kahden kuukauden aikana, Terveystila, Pelaamisen seuraukset, Pelaamista koskevat ajatukset ja pelihimo, Motivaatio muutokseen

Seulontalomake on toukokuussa 2017 täytetty (ainakin osittain) 1849 kertaa, esitutkimuslomake 1728 kertaa, jälkitutkimuslomake heti ohjelman päättymisen jälkeen 982 kertaa, kuusi kuukautta ohjelman päättymisen jälkeen 537 kertaa ja 12 kuukautta ohjelman päättymisen jälkeen 336 kertaa.

Ohjelmaan hakeutuvat asiakkaat antavat suostumuksensa tietojen käytöstä tutkimuksessa ennen seulontalomakkeen täyttämistä:

”Keräämme kyselylomakkeiden ja moduulien tehtävien vastauksien kautta terapeutillesi tarpeellista tietoa. Vastaukset tallennetaan ohjelman tietokantaan. Ne ovat terapeutti käytössä hoitosuunnitelmaa varten, hoidon tukena ja sen kehittämiseksi. Antamasi henkilötiedot (nimi, osoite, sähköposti, puhelinnumero) ovat vain oman terapeutin käytössä. Tietoja, paitsi henkilöä tunnistavia, voidaan käyttää tutkimustarkoituksiin. Mitään henkilötietoja ei luovuteta tutkijoille. Kaikki kerätyt tiedot tallennetaan luottamuksellisesti ja turvallisesti. Samoin ohjelmassa käytettävä tietoliikenne on salattua. Tutkimukseen mahdollisesti luovutettavasta tiedosta sinua ei voida tunnistaa, koska kaikille osallistujille on luotu tietosuojalain mukainen tunnus, joka takaa ehdottaman nimettömyyden. Tietoja ei myöskään raportoida siten, että henkilöllisyytesi voisi paljastua mahdollisen tutkimusjulkaisun lukijalle. Sinun ja terapeutin käymät keskustelut ovat täysin luottamuksellisia, eikä niitä milloinkaan luovuteta tutkimuskäyttöön. Osallistumisesi on vapaaehtoista. Sinulla on koska tahansa oikeus keskeyttää hoito-ohjelma tai ilmoittaa, että haluat tallennetut henkilötietosi poistettavaksi. Sinulla on myös mahdollisuus keskustella asiasta terapeutin kanssa, jos sinulla herää asiasta kysymyksiä. Kaikesta tähän liittyvästä voit myös kysyä sähköpostilla osoitteesta; pelipoikki@peluuri.fi. Rekisteröitymällä ohjelmaan annat samalla luvan, että tunnistamattomia tietojasi voidaan käyttää tutkimustarkoituksiin. Voit seurata Peli poikki -ohjelmaan liittyvää tutkimusta tai tulevia tutkimuksia www.pelipoikki.fi sivuilta.”

Ihmistä koskevissa tutkimuksissa on oltava liitteenä lausunto eettisestä ennakoarvioinnista. Peli poikki -aineiston osalta hakija pyytää tutkimussuunnitelmastaan ensin ennakoarvioinnin eettistä lausuntoa omasta tutkimusorganisaatiostaan (esimerkiksi oppilaitokset, tutkimuslaitokset tai sairaanhoitopiirit). Lisätietoa: <http://www.tenk.fi/fi/lausuntopyynto-ihmistieteiden-eettiselle-toimikunnalle>.

Eettisen lausunnon saamisen jälkeen haetaan tutkimuslupaa aineiston käyttöön THL:lta. Tutkimuslupaa haetaan lähettämällä tutkimussuunnitelma Päihheet ja riippuvuudet -yksikön

Rahapelitiimin tutkimuspäällikkö Susanna Raisamolle (susanna.raisamo(at)thl.fi) ja suunnitelma käsitellään THL:ssä. Tämän (ja mahdollisten tarkennusten) jälkeen tutkijalle lähetetään tutkimuslupalomake täytettäväksi. THL myöntää tutkimusluvan tämän perusteella. Tutkimussuunnitelmaan (max. 5 sivua) sisällytetään:

- tutkimusluvan hakijan yhteystiedot, toimipaikka, suoritettut tutkinnot ja tämänhetkinen työtehtävä ja tutkimusryhmän mahdolliset muut jäsenet
- tutkimuksen ohjaajan yhteystiedot ja tiedot toimipaikasta, oppiarvosta ja ammatista ja ohjaajan hyväksyntä tutkimukselle
- tutkimuksen nimi, aihe ja lyhyt kuvaus: tutkimuksen tavoitteet, tutkimusongelma, tutkimusmenetelmät
- tutkimuksen aikataulu ja julkaisusuunnitelma
- tieto onko kyseessä opinnäytetyö (ja minkä tasoinen) tai tutkimuksen muu käyttötarkoitus
- lyhyt selvitys siitä, mitä osia Peli poikki -aineistosta on tarkoitus tutkimuksessa käyttää
- lausunto tutkimuksen eettisestä arvioinnista
- mahdolliset muut tutkimuksessa käytettävät tiedot tai aineistot
- selvitys miten tutkimusaineistoa säilytetään ja kuinka se hävitetään tutkimuksen päätyttyä

Peli poikki -aineistosta tehtyjä tutkimuksia:

Castrén, S., Pankakoski, M., Ladouceur, R., Lahti, T. Internet-based 8-week cognitive therapy for gambling problems: socio-demographic characteristics of the participants. *Psychiatria Fennica* 2012; 43:79-96.

Castrén, S., Pankakoski, M., Tamminen, M., Lipsanen, J., Ladouceur, R., Lahti, T. Internet-based CBT intervention for gamblers in Finland: Experiences from the field. *Scandinavian Journal of Psychology* 2013; 54(3): 230-235 doi: 10.1111/sjop.12034.

Katso myös: www.pelipoikki.fi.

Hoidollinen keskustelu: lomakkeet ja tutkimusluvan hakeminen

Peliklinikan keskusteluapua on tarjolla Helsingin ja Vantaan kaupunkien asukkaille. Sosiaaliterapeuttien ja psykologien kanssa keskustelemaan tulevat asiakkaat täyttävät ensimmäisellä käyntikerralla asiakastietolomakkeen, jossa kysytään asiakkaiden taustatietoja, terveyteen, hyvinvointiin ja talouteen liittyviä tietoja sekä pelaamiseen liittyviä tietoja (esim. PGSI-mittari). Lomakkeen on täyttänyt 831 asiakasta vuosina 2010–2016. Lisäksi he täyttävät muutosmotivaatioon, tyytyväisyyteen eri elämänalueisiin, rahapelaamiseen liittyviin ajatuksiin ja uskomuksiin ja mielialaan liittyviä lomakkeita. Lomakkeisiin on mahdollista tutustua tutkimussuunnitelmaprosessin aikana.

Asiakkaat ovat antaneet suostumuksensa tietojen käyttämiseen tutkimuksessa allekirjoittamalla suostumuslausekkeen: ”Annan suostumukseni asiakastietojeni tallentamiseen Peliklinikan ja oman kuntani asiakastietojärjestelmään ja tällä lomakkeella kerättyjen tietojen (ei koske henkilötietoja) luovuttamiseen tutkimukselliseen käyttöön. Tutkijoille ei luovuteta tietoja, jotka sisältävät henkilötietoja tai henkilöä yksilöiviä tietoja. (Lisätiedot, ks. rekisteriseloste).”

Käyttäkseen asiakastietolomakkeella kertynyttä aineistoa, tutkijoiden tulee hakea tutkimuslupaa sekä Helsingin että Vantaan kaupungeilta. Tutkimus on myös arvioitava oman organisaation tai jommankumman kaupungin eettisessä toimikunnassa. Helsingin kaupungin tutkimuslupaa haetaan täältä: <http://www.hel.fi/www/sote/fi/paatoksenteko/tutkimus-ja-kehittamishankeluvat/tutkimusluvat/> ja Vantaan kaupungin täältä: http://www.vantaa.fi/hallinto_ja_talous/organisaatio/sosiaali-

[_ja_terveydenhuollon_toimiala/tutkimusluvat](#). Kaupunkien verkkosivuilla on ohjeita tutkimusluvan hakemiseen, ja siitä mitä tutkimussuunnitelman tulee pitää sisällään. Tutkimusluvan saamisessa kestää kummankin kaupungin osalta noin kaksi kuukautta (kesällä voi kestää pidempään).

Tutkija tekee sekä Helsingin että Vantaan kaupunkien kanssa sopimuksen aineiston käytöstä, säilyttämisestä, salassapidosta ja siitä tehtävistä julkaisuista.

Aineiston hyödyntämisestä on esimerkkejä Peliklinikan raportissa vuosilta 2010-2014:
<http://peliklinikka.fi/wp-content/uploads/2015/10/Peliklinikan-loppuraportti-hankekausi-2010-2014.pdf>.

Helsingin kaupunki